wustzijn van dat *ik*. Ook in het pasgeboren kind, ja, reeds vóór de geboorte, is in elk menschelijk wezen dat *ik* aanwezig: maar daarom kunt ge nog volstrekt niet zeggen, dat in het kindeke vóór zijn geboorte of ook vlak na zijn geboorte reeds zelfbesef en zelfbewustzijn gevonden wordt. Zelfs in een kindeke dat reeds maanden geleefd heeft, sluimert dit bewustzijn nog geheel, en eerst op volwassen leeftijd kunt ge zeggen, dat dit bewustzijn ten volle ontplooid is. Doch zelfs dan nog is het volstrekt niet waar, dat deze bewuste mensch op elk oogenblik *geheel* zijn *ik* in zijn bewustzijn heeft opgenomen. Een derde gedeelte van uw leven slaapt ge, en is uw bewustzijn geheel ingezonken. In een zeer groot gedeelte van uw wakker leven, denkt ge alleen aan het ééne ding waarmeê ge bezig zijt, en schuilt al het andere. En hoogstens kunt ge zeggen, dat er enkele hoog opgewekte oogenblikken in uw leven zijn, waarin ge een groot gedeelte van uw *ik* in uw bewustzijn levendig voor u hebt. Er is meer nog. Een man van vijftig jaren kent zichzelven beter dan een jongeman die een kwart eeuw jonger is. Er is vooruitgang, er is ontwikkeling, er is rijping ook in ons bewustzijn. Onderwijl het diepste *ik* in ons wezen steeds hetzelfde en zichzelven gelijk blijft, gaat daarentegen het bewustzijn vooruit, wordt rijker aan inhoud, en leert ook zijn eigen *ik* beter verstaan. Het is dan ook tegen alle reden en tegen alle levenservaring in, als men weigert op dit onderscheid tusschen ons *bewustzijn* en ons *ik* scherp te letten. Dit onderscheid is zelfs de grondslag van alle opvoedkunde, en wie dit onderscheid verwaarloost, telt onder de nadenkenden eenvoudig niet meê.

Doch hieruit volgt dan ook, dat er bij de herschepping wel te onderscheiden is tusschen de wedergeboorte van ons *ik*, en de bekeering of omzetting van ons *bewustzijn*. Het Grieksche woord in de Heilige Schrift voor *bekeering* gebruikt is *metanoia*, dat letterlijk beteekent: *bewustzijnsomzetting*, gevolgd door *metastrepsis*, d. w. z. *wandelsomzetting*, en zoowel deze omzetting van ons bewustzijn, als deze omzetting van onzen levenswandel, wordt ganschelijk onderscheiden van ons geboren worden uit God, van onze wedergeboorte. En nu zijn er wel oppervlakkige lieden, die bij hoog en laag betuigen, dat wedergeboorte niet schuilen kan, dat wat leeft zich in het leven toonen moet, en zooveel meer. Maar al zulke beweringen zijn de losse uitspraken van den onnadenkende. Wat we van het kindeke vóór zijn geboorte, van den mensch in den slaap, en van de rijping van ons bewustzijn herinnerden, toont het tegendeel. Het is volstrekt niet waar, dat een verandering in ons *ik* terstond en op het zelfde oogenblik gevolgd wordt door een daarmeê verband houdende wijziging in ons bewustzijn. Beide zijn uiteraard verschillende zaken, die ook in tijdsorde aanmerkelijk uiteen kunnen loopen. Johannes de Dooper wist toen hij in de wieg lag, niets van wat reeds in zijns moeders schoot met hem was voorgevallen. Die omzetting van het bewustzijn is alzoo een *tweede* daad Gods, die terstond op de omzetting van het ik volgen kan, maar ook pas geruimen tijd daarna kan plaats grijpen; en eerst dan werkt uit het geloofsvermogen het bewuste geloof op.

Hetzelfde geldt natuurlijk van de neiging en van den wil, en behoeft van die beide niet afzonderlijk uiteengezet te worden. Het *ik* kan omgezet zijn, zonder dat hiermeê vooralsnog eenige verandering in het bewustzijn, in de neiging, of in den wil is teweeggebracht. Evenals de zaadkorrel een korten tijd in de aarde ligt, zonder dat er nog eenig uitspruitsel aan valt waar te nemen, evenzoo kan het „zaad Gods", gelijk de apostel dit noemt, in ons *ik* schuilen, zonder dat er nog eenige uitwerking van uitging. Dit *volgt* wel zeker en stellig, maar niet vanzelf en niet onmiddellijk. Als ge een zaadkorrel even onder de aarde legt en de grond is half bevroren, en er komt geen vocht bij, en er straalt geen zon op, dan kan die zaadkorrel weken onder den grond liggen, zonder te werken. En zoo nu ook begint dit zaad Gods dan eerst te werken, als de bodem van het hart week wordt, en de koestering der genade ondergaat. Doch ook dan als deze ontkieming begint en doorzet, zoodat er in de neiging, in het bewustzijn en in den wil ritselingen ten goede komen, is hiermeê nog volstrekt niet gezegd, dat daarom reeds terstond *al* die neigingen *geheiligd*, *heel* dat bewustzijn, *al* die wil op eenmaal ten goede is omgezet. Integendeel, alle drie deze bewegingen van het *ik* bezitten elk een breede sfeer, en niet dan zeer langzamerhand dringt uit het herboren *ik* de herschepping in die drie sferen door. Ieder kan bij zichzelf nagaan, hoe niet dan zeer langzaam een verkeerde neiging in hem tot zwijgen wordt gebracht, om voor betere neiging plaats te maken. Ge weet zelf, hoe ge nog jaren lang in uw bewustzijn allerlei onware en onjuiste voorstellingen blijft meedragen, die niet dan zeer langzaam voor *ware* voorstellingen en denkbeelden plaats maken. En evenmin is het u een persoonlijk geheim hoe ge nog telkens worstelen moet, om uw wil, die reeds ten deele ten goede neigt, op allerlei andere punten van het kwade af te houden. Zoo volkomen als de herschepping van het *ik* op eenmaal voltooid is, zoo *on*volkomen blijft ons leven lang de omzetting van ons bewustzijn, van onze neiging, en van onzen wil. En het is een punt van het uiterste aanbelang helder in te zien, wat van dat laatste de oorzaak is, omdat we eerst alzoo verstaan kunnen hoe er tweeërlei *ik* in ons zijn kan, en hoe we spreken kunnen van een ouden en een nieuwen mensch. Er is namelijk ons wezenlijk *ik*, dat diep verborgen in ons wezen schuilt, maar er is ook ons *ik*, gelijk dit uit ons zelfbewustzijn spreekt, en wijl nu het bewustzijn zeer aanmerkelijk verschillen kan van wat schuilt in ons diepste wezen, is het volkomen begrijpelijk, dat een herboren mensch uit zijn *bewustzijn* sprekende, belijdt: *ik heb gezondigd*, en nochtans, zich rekenschap gevende, van zijn *innerlijk* wezen, even stelling bebuigt: Mijn *ik* deed die zonde niet, want dat *ik* kan niet meer zondigen.

„De hand die met mij in den schotel indoopt."

> En hij, antwoordende, zeide: Die de hand met mij in den schotel indoopt, die zal mij verraden.
>
> (Matth. 26: 23.)

Reeds de Psalmist had vanouds geklaagd: „Zelfs de man mijns vredes, die mijn brood at, heeft de verzenen grootelijks tegen mij verheven", en wat den Christus bij het laaghartig verraad van Judas zoo sterk ontroerde was juist datzelfde: Niet maar overgeleverd, maar verraden te worden, en verraden niet door een verre kennis, niet door een die meêliep, en slechts in de achterhoede hem volgde, maar door een zijner intiemste vrienden, door een verkoren discipel, door een man die dagelijks met Jezus het brood van eenzelfden disch at, en de reepen brood, naar de gewoonte dier dagen, indoopte in denzelfden schotel met vruchtensap.

We ontkennen daarom niet, dat het indoopen in den schotel op datzelfde oogenblik gelijktijdig had plaats gegrepen, maar dit moet dan toch onopgemerkt geschied zijn, zoodat Jezus en Judas het verstonden, maar niet de anderen die meê aanzaten; gelijk ook op Judas' vraag: *Ben ik het, Heeret* Jezus' antwoord: *Gij hebt het gezegd*, onder het algemeen geroep voor de overigen moet zijn teloor gegaan. Of hoe anders aan te nemen, dat Petrus en de tien overige discipelen Judas vrij zouden hebben laten uitgaan, en geen poging zouden hebben gewaagd, om zijn opzet onschadelijk te maken? In hoofdzaak houden we daarom aan de voorstelling der Kantteekenaren vast. Dat zeggen van het indoopen in den schotel, was terugslag op Davids bittere klacht in Ps. 41: 10, en in dit aangrijpend woord sprak Jezus de bitterheid uit van wat zijn hart ook hieronder leed.

Het saam aan één disch aanzitten was destijds in nog sterker zin dan thans uitdrukking van saamhoorigheid; openlijke erkentenis van gemeenschap, een band die de aanzittenden saam verbond, als leden van één gezin, als jongeren van één zelfden meester, als vrienden van eenzelfden kring.

Wie in recht opgaande linie bijeen hooren als leden van één huisgezin eten dagelijks aan één disch, van één brood, uit éénzelfden schotel. En zoo dikwijls vrienden of bekenden dit aanzitten aan den éénen gezinsdisch nabootsen, treden ze daardoor in een enger gemeenschap die in den band des bloeds haar voorteekening vindt.

Die éénheid ligt tot zelfs in de éénheid van spijze meer dan afgebeeld. Gelijk Paulus bij den Avondmaalsdisch spreekt van *één brood*, en ons Avondmaalsformulier dit symbolisch uitwerkt, zoo ligt uiteraard in het aldoor vernieuwen van veler levensbloed met éénzelfde spijs een saamhoorigheid die tot in de voeding van het lichaam uitkomt.

Verraad nu is er altoos, ook al was de band minder intiem, zoodra ge van wat ge als toegelaten in den enger kring weet, misbruik maakt om iemand in het verderf te storten.

Maar dit *verraad* klimt in afschuwelijkheid met het intiemer karakter dat de omgang van verrader en slachtoffer droeg.

Hoe zwakker die band, des te minder boosheid wordt geëischt om tot verraad te kunnen komen.

Maar is die band nauw en innig, de omgang op voet van zeer teedere intimiteit geweest, dan is er om tot verraad te kunnen komen een graad van zoo schrikkelijke slechtheid van hart noodig, dat de hemel er wrake over roept, en de aarde er van ontzet.

Bij Judas nu kon de omgang met Jezus niet intiemer geweest zijn. *Alleen* bij Jezus. *Dagelijks* met Jezus aanzittende. In zijn engsten kring niet toegelaten, maar opgenomen. Zijn eigen jonger. Een uit het enge twaaltal. De vertrouweling van Jezus' verkeer en gesprekken. Een man, voor wien Jezus niets verborgen had.

En daarom was hier maar niet *verraad*, maar verraad van de schrikkelijkste soort. Verraad dat Jezus het bitterst moest aangrijpen. Een openbaring van menschelijke slechtheid, die aan alle trouw en vriendschap vertwijfelen deed. En giftige dolk gevlijmd in het reinste hart.

Jezus' eigen oordeel over Judas gaat in spanning dan ook alles te boven wat Jezus over zijn vijanden heeft uitgesproken.

Voor de ruwaards die hem aan het kruis nagelden bidt hij nog: „Vader, vergeef het hun, want ze weten niet wat ze doen."

Tot den man die hem zoo onbegrijpelijk, tot driemalen toe, met bezwering verloochenen zou, zegt Jezus: „Ik heb voor u gebeden, dat uw geloof niet ophoude."

Maar hier bij Judas lost alle ontferming zich op in het schrikkelijke wee over den man, voor wien niet geboren te zijn geweest, verkieslijk ware. Ook tegenover Judas geen wraakgeroep op Jezus' lippen. Nog in Gethsemanê heet het: „*Vriend*, waartoe zijt gij hier?"

Zelfs tegenover Judas leeft nog snijdende huivering bij het indenken van zijn rampzaligheid in Jezus op. Maar toch, *genade* is hier afgesneden. Hier zijn de wateren der ongerechtigheid te hoog geklommen. Hier breekt geen enkele lichtstraal van redding meer door. Over Judas hangt voor Jezus' oog niets dan donkere, zwarte nacht. Jezus ziet het reeds in den geest, hoe hij zich zelven gaat verworgen, en verworgd ter helle vaart.

Om ons kinderen der menschen van zonde te redden, moest Jezus de zonde der menschen tegen zijn persoon, tegen zijn leven op het ontzettendst, uit haar diepste diepte laten opbruisen.

En die opbruising van de giftige wateren der zonde uit haar diepsten kolk, is niet op Golgotha, is niet op Gabbatha, is niet in het Sanhedrin, is zelfs niet in de personen die Jezus aan het kruis lasterden, maar is in Gethsemanê gezien, toen Judas den Zoon des menschen verraden kon met een kus.

En daarom het oogenblik toen Jezus den afgrond die tusschen hem en de zonde gaapte, het bangst gemeten, en het snijdendst in zijn heilig hart den vreeselijken greep der voleinde zonde nijpen voelde, was toen het tusschen hem en Judas stond.

Gerechtelijke moord is ontzettend, maar *verraad* grijpt het hart veel dieper aan.

Toch moet ge daarom in Judas niet een aterling zien, die door zijn onmenschelijke boosaardigheid buiten u en uw geslacht staat.

Daar neigt het oordeel wel toe, en bij zoo schrikkelijk laaghartigen gruwel kunt ge u haast niet inbeelden, dat ge nog met een mensch van gelijke bewegingen als gij te doen hebt, en dan ziet ge in Judas meer een *duivel* dan een *mensch*. Maar de historie van het Evangelie wraakt en weerspreekt die geliefkoosde voorstelling, die over Judas als een demon heenvalt, om het eigen hart aan de pijnlijke gemeenschap met het hart van den verrader te onttrekken.

Al voer Satan ten leste in Judas' hart, hij zelf was geen duivel, maar een mensch als gij, en wie uwer in die drie jaren van Jezus' omwandelingen op aarde Judas in Jezus' kring ontmoet had, zou van verre niet vermoed hebben, dat deze schijnbaar zoo vrome man ten slotte zulk een schandelijk stuk bestaan zou.

Judas had zich tot Jezus aangetrokken gevoeld. Hij had alles verlaten om Jezus te volgen. Hij had zich nauw aan Jezus aangesloten. Toen te Kapernaum zoo velen van Jezus weggingen, was hij gebleven. Niet maar onder de zeventig, maar onder de kleine groep van het twaaltal was hij opgenomen. Drie jaren lang had hij in het volgen van Jezus volhard. Met de overige elf was hij door Jezus uitgezonden om het Evangelie aan de steden van Juda te brengen. Om voor Jezus te roepen en voor Jezus te winnen was hij het land doorgegaan. Hij had teekenen en krachten gedaan in Jezus' naam. Zelfs was de geldbeurs van het heilig gezelschap hem toevertrouwd. En nergens vindt ge op het Evangelieblad in het verhaal van die lange jaren ook maar één daad, één woord van Judas opgeteekend, waaruit te vermoeden viel, dat hij op het oog van de overige vrome jongeren te onderscheiden viel. Eerst op het laatst spreekt Johannes van gelddieverij, en van zijn uitroep voor de armen.

Geen twijfel dan ook, of, als ge Judas met de overigen waart tegengekomen, zoudt ge niets aan hem bespeurd, niets kwaads van hem vermoed hebben, en zoudt ge onder den indruk hebben verkeerd, van ook in Judas een vroom en getrouw volgeling van Jezus te mogen begroeten.

En wel verre van daar dat Judas' verschijning een afschuw in u zou hebben verwekt, zoudt ge hem met eerbied genaderd zijn, en om zijn vriendelijke aanhankelijkheid aan Jezus bewonderd hebben.

Zóó is de ware Judas der historie, die met de gewone voorstelling der legende niets gemeen heeft.

Jezus had hem van meet af doorgrond, want hij wist wat *in* den mensch was, maar in den omgang merkte men daar niets van, en Judas merkte het zelf niet. Het gif van het kwaad heeft uit zijn hart opgewerkt, zonder dat hij klaarlijk aan zichzelven ontdekt werd.

En zeg nu niet, dat Judas van Jezus de oprichting van een aardsch koninkrijk verwachtte, en dat zijn geestelijke overbuiging naar Jezus vervalscht was door zucht naar aardsche grootheid. Immers het staat vast dat dit tot op het laatst met *al* de jongeren het geval was. Het zuiver geestelijk koninkrijk verstond uit hen niet één.

Tusschen hen en Judas school het verschil alleen hierin, dat *zijn* aardschgezinde eerzucht door de tegenstelling met het geestelijke geprikkeld en verergerd werd, terwijl ze bij de overige discipelen door den glans van Jezus' geestelijke grootheid getemperd werd, en ten slotte geblusscht.

Als geestelijke grootheid u niet in de diepste kern van uw wezen boeit, begint ze ongemerkt u tegen te staan, u te hinderen, uw weerzin te wekken, en eindigt met verzet en vijandschap in uw ziel wakker te roepen.

Dat is aan de martelaren gezien, wier geestelijke heldenmoed hun beulen nog slechter maakte dan ze waren.

En onder die zielkundige reactie is ook Judas bezweken.

Hij kon Jezus ten slotte niet meer uitstaan. Er vlamde *haat* tegen Jezus' geestelijke grootheid in zijn hart op. Een haat die in het eind niets meer ontzag. En wat er in dat hart omging en in dat booze Judasoog sprak, toen hij op Jezus in Gethsémanê toeliep, en hem een kus op het heilig gelaat drukte, weigert menschelijke taal uit te spreken.

Maar zóó staat Judas dan ook niet meer voor u, als een man, wien ge verachtelijk toeroept: Ga van mij uit, ik ben heiliger dan gij. Neen, die in slechte, die booze Judas komt zoo vlak naast u staan, en u zeggen, dat in uw eigen menschelijk hart de kiem schuilt van diezelfde boosheid, die hem tot deze uiterste daad van helsche boosheid gebracht heeft.

Zoo heeft Judas naast Petrus, naast Johannes naast Nathanaël gestaan, met hen omgegaan, met hen verkeerd, met hen aangezeten, dat niemand iets aan hem merkte. En toen Jezus riep dat één uit hen hem verraden zou, heeft niemand geantwoord: Dat moet Judas zijn. Ze vroegen heel anders: *Ben ik het, Heere?*

En zeg nu niet, dat dit is, om bang voor u zelven te worden. Immers dat bang zijn voor u zelven, zou juist bewijs van kennis van u zelven zijn en van angst voor de zonde die in u woont.

Die sta, zie toe dat hij niet valle.

En juist meer dan één uit die gerusten in Sion, die wel op Judas smaalden, maar nooit bang voor zichzelven waren, kwam tot dien val het eerst.

Zielkundig niet juist, maar toch zoo aangrijpend waar, is wel eens gezegd: Er huist een boos dier in uw binnenste, en Satan port dat booze dier telkens en telkens weer aan, om u te verscheuren en te verderven.

Wie dit niet gelooft, wordt er het eerst door verrast, en zoo God het niet verhoedt, door verslonden.

En veilig staat hij alleen, die voor dat booze dier in zijn eigen hart een geopend oog heeft, en wetende dat hij het in zich omdraagt, er tegen *waakt* en *bidt* en *strijdt*.

Amsterdam, 18 Maart 1898.

Deputaatschappen.

I.

Saamroeping der kerken in Synoden-Generaal van minder talrijke samenstelling, komt ook in aanraking met de *Deputaten Synodi*. Daarom kan het zijn nut hebben, dat de beteekenis dier Deputaten in het Gereformeerd kerkrecht iets van naderbij bezien worde.

Het benoemen van Deputaten vindt zijn oorzaak in de onmogelijkheid, waarin de gezamenlijke kerken zich bevinden, om alle voorkomende zaken, op elk gegeven oogenblik zelve en saâm af te doen.

Denkt ge u geïsoleerd op een klein eiland drie dorpen, en op elk dorp een Gereformeerde kerk, en in elke kerk een kerkeraad van niet meer dan drie leden, een Dienaar, een Ouderling en een Diaken, zoo zou de Synode van deze drie kerken elk oogenblik kunnen saamkomen, slechts uit zes leden zijn samengesteld, en elke voorkomende aangelegenheid in eigen persoon en *in loco* kunnen afhandelen.

Loopt daarentegen het aantal verbonden kerken over de driehonderd, en zijn onder die kerken, kerken met kerkeraden, die uit twaalf en meer personen bestaan, dan wordt zulks onmogelijk. Een goede duizend Dienaren en Ouderlingen kunnen niet saam Synode houden, kunnen niet elk oogenblik bijeenkomen, en zijn veel minder nog in staat, om alle ingewikkelde zaken af te doen, en *in loco*, d. i. ter plaatse, waar een geschil uitbrak, te gaan onderzoeken en afdoen.

Het is alzoo niets anders dan te groote talrijkheid en te verre verspreidheid van de saamverbonden kerken, die er met noodzakelijkheid toe leiden moet, om wat niet alle saam *kunnen* doen, in aller naam te laten doen, door mindere in aantal, die daartoe door alle saam aangewezen en gemachtigd worden.

Deze noodzakelijkheid ligt zoozeer in de natuur der dingen, dat zelfs bij oproer en omwenteling deze wijze van handelen vanzelf opkomt. Als een wilde hoop van duizend man een stadhuis belegert, en er moet tusschen hen en den burgemeester onderhandeld worden, dan spreken niet alle duizend, maar dan kiezen die duizend een drietal of een tweetal mannen, die in hun naam met den burgemeester spreken gaan.

De apostolische kerken deden, blijkens het verhaal der Handelingen, desgelijks. En al is de natuur der kerken van de natuur der wereldlijke vereenigingen onderscheiden, toch bestaat ook de kerk uit *menschen*, die als zoodanig al wat noodzakelijk uit de menschelijke natuur en uit de natuur der menschelijke saamvoeging of organische saamhoorigheid voortvloeit, met zich in de kerk brengen, zoodat de kerk er aan gebonden is.

In den staat der heerlijkheid moge deze beperktheid wegvallen, en ons een voorstelling gegeven worden van de „vergadering der volmaakt rechtvaardigen" waarin allen saamleven, als in één Vaderhuis, en voor dat rijke leven mogen gemeenschapsmiddelen tusschen mensch en mensch verleend worden, die zelfs onze snelle gemeenschap door telegraaf en telephoon geheel in de schaduw stellen, en door *Stead* in zijn *Throughth* slechts gedroomd zijn, — op aarde verkeeren we nog niet in dien toestand. Hier op aarde zijn we nog van elkaar gescheiden door afstanden, en kan slechts een zeer beperkt aantal menschen saam éénzelfde handeling uitrichten. Ter uitvoering van een zaak moet het getal liefst de drie niet te boven gaan. Saamvergaderen met meer dan vijftig personen in één college is het hoogste cijfer dat is toe te staan, om vlotte, vlugge beraadslaging mogelijk te maken.

Daarbij komt dan nog dat de personen die hier saamvergaderen en handelen moeten allen ambtsdragers zijn, die niet dan een beperkten tijd aan hun gewonen werkkring ontnemen kunnen. Zelfs onder de nu voorbijgegane toestanden, toen er vele drukke Deputaatschappen waren, talrijk saamgesteld, en waarin niet zelden, met allerlei mandaat, dezelfde personen zitting hadden, is er over geklaagd, dat deze enkele predikanten zoo dikwijls van huis moesten en zoo veelmalen op reis waren, dat hun kerk er onder leed.

Alle deze, van onze menschelijke toestanden, en van onze menschelijke natuur onafscheidelijke omstandigheden, hebben er nu toe geleid de noodzakelijkheid in te zien, om velen *door enkelen* te doen handelen, en die enkelen door de velen te doen aanwijzen en machtigen.

Ook een *andere* wijze om aan deze ongelegenheid te ontkomen was van andere zijde beproefd.

Als er velen en enkelen zijn, is er tweeërlei weg van gemeenschap.

De ééne weg, die van de velen tot de enkelen leidt, en de andere weg, die van de enkelen leidt tot de velen.

Die weg van de enkelen tot de velen is de weg der *Hiërarchie*. Op de kerk wordt dan het type van het gezin, niet dat van saamvergadering toegepast. In het gezin is eerst de enkele: de vader, en uit dezen komen de velen, t. w. de kinderen. En zoo nu ook ging men in de kerk van den enkele: den bisschop, uit, en kwam zoo tot de velen, eerst in de ambtsdragers der enkele kerken, en door die ambtsdragers tot de leden dezer kerken. Men had dan eerst den bisschop, uit hem als door hem geordend de ambtsdragers, en onder deze, als door hen gewonnen en bediend, de leden. Naar boven toe moesten dan de vele bisschoppen weer in den aartsbisschop, en alle aartsbisschoppen saâm in den paus hun eenheid vinden.

Dit is de geestelijk-patriarchale hiërarchie, die vanzelf is opgekomen, als middel, om de concentreering van de velen in de enkelen, en ten slotte in eenheid mogelijk te maken. Een nabootsing van de familie, gelijk de familie in gezinnen vertakt is.

Onzuivere nabootsing van dit type is er, als men gelijk in de Synodale hiërarchie ten ontzent, besturen voor de personen in plaats stelt. Geen Paus maar een Synodale Commissie, die voor heel het kerkverband optreedt. Geen Aartsbisschop maar een Provinciaal Bestuur, dat over heel een Provincie te zeggen heeft. Geen Bisschop maar een Classicaal Bestuur, dat te zeggen heeft over een geheele Classis.

En tegenover dit hiërarchische type staat nu het grondtype van de Gereformeerde Belijdenis, die de kerken in verband niet als een gezin, maar als een *vergadering* beschouwt, de vergadering der geloovigen.

De diepe grond van dit type ligt daarin dat de Gereformeerde Belijdenis haar organische eenheid in het geestelijke, en dus in Christus, vindt, en deswege op aarde, in het zichtbare niet anders dan tot een mechanische eenheid, door saamvergadering komen kan.

Christus, zonder plaatsbekleeder op aarde, Christus zonder intermediair met alle geloovigen en elk geloovige in geestelijk verband, en daarom op aarde geen andere gemeenschap dan onder Christus en door saamvergadering der geloovigen in kerken en Synode mogelijk.

Uit dat tweeërlei grondtype 1°. van het Roomsch-hiërarchische, en 2°. van het Gereformeerde kerkrecht, volgt nu vanzelf tweeërlei onderscheiden wijze van de zaken te behandelen.

Een gezin, een familie leeft anders, en wordt anders geleid, en volgt een anderen regel van handelen, dan een vergadering. Is dus eenmaal beleden, dat voor ons de kerk een vergadering, een saamvergadering van geloovigen is, dan volgt hieruit rechtstreeks, dat onze wijze van handelen den vasten regel moet volgen, die voor alle goede vergadering is aangewezen door den aard en de natuur van het vergaderingswezen zelf, en dat geen gezinsregel of hiërarchische wijze van doen, hierin tusschenbeide mag komen.

In deze onomstootelijke waarheid nu wortelt het *Deputaatschap*, en naar dien regel moet het gericht en beoordeeld worden.

Iets waaruit vanzelf volgt, dat het Deputaatschap twee lijnen aangeeft. De ééne lijn loopt men af, om uit de vergadering der geloovigen te komen tot de vergadering van alle kerken; en de andere lijn, om uit de vergadering van alle kerken te komen tot afdoening van zaken.

Er zijn overal in het land vergaderingen van geloovigen. Woonden alle menschen van eenzelfde land bijeen, zoo zou er maar ééne vergadering van geloovigen zijn. Ons land heeft nauwlijks zooveel inwoners als Londen alleen. Het bijeenwonen van vijf millioen menschen op één plek is alzoo een feit. En woonden zoo ook alle inwoners van ons land in Amsterdam, zoo zou er niet meer dan één kerk, die van de hoofdstad, zijn.

Nu daarentegen woont er slechts één tiende in Amsterdam, en de overige negen tienden verspreid door het land. Daardoor ontstaan de vele kerken, die plaatselijk gescheiden zijn, en alzoo rijst in de eerste plaats de vraag, hoe vereenigt ge deze tot ééne saamvergadering in Synode-Generaal?

Dit is het eerste Deputaatschap, dat men wel in den regel niet Deputaatschap noemt, en vaak als Delegaatschap er van onderscheidde, maar in den grond der zaak is deze onderscheiding zonder oorzaak. Deputaat beteekent afgevaardigde, een voor iets aangewezen persoon, die in naam van velen, en door hen gemachtigd, iets gaat uitrichten.

Zoo is er concentratie van den kerkeraad in de afgevaardigden ter Classis, concentratie van de Classe in de afgevaardigden ter Provinciale Synode, en concentratie van de Synode-Provinciaal in de afgevaardigden ter Synode-Generaal. Deze nu worden *gezonden*. Ze gaan *niet* uit eigen hoofde. Wel in hun ambt, maar niet krachtens hun ambt. Die thuis blijven, staan in hetzelfde ambt, maar gaan niet. Zij gaan omdat ze aangewezen, gezonden, afgevaardigd zijn, en hun bevoegdheid ontleenen ze aan den *credentiebrief* die den last en de macht van hun afvaardiging inhoudt.

Zonder over namen te twisten kan alzoo gezegd, dat dit de eerste lijn van het Deputaatschap is, die lijn, waarlangs de vele kerken zich concentreeren in ééne vergadering of Synode, die juist daarom Synode-Generaal, d. i. saamkomst van alle kerken heet.

Maar hiermede kan men niet volstaan.

Die aldus saangekomen vergadering moet handelen met opzicht tot enkele kerken, enkele personen in de kerken, en aangelegenheden behartigen van alle kerken saam.

Voorzoover het nu daarbij aangelegenheden geldt, die in een korte spanne tijds kunnen worden afgedaan, en afgedaan zonder nader locaal onderzoek, geschiedt het op de Synode-Generaal, op een Synode-Provinciaal, of op een Classis zelve.

Maar lang niet alle aangelegenheden leenen zich hiertoe. Er zijn ook aangelegenheden die over een heel jaar loopen, en steeds doorgaan, en dan ook gestadige verzorging eischen, en er zijn andere aangelegenheden, die eerst dan voor uitvoering vatbaar zijn, als de Synode reeds lang uiteen is gegaan.

Dit nu noodzaakt zulk een Classis, zulk een Synode-Provinciaal of Synode-Generaal, om broederen aan te wijzen die uit haar naam, en krachtens haar besluit, deze aangelegenheden beredderen, verzorgen of afdoen moeten. En daartoe nu benoemt dan zulk een vergadering bepaalde personen, aan wie zij haar besluit voorlegt, aanwijst wat er te doen en uit te voeren is, hun opdraagt dit aldus tot een goed einde te brengen, en zich deswege te verantwoorden, zoodra de kerken weer in Synode-Generaal, Synode-Provinciaal, of in Classis zullen bijeen zijn.

En deze broeders nu heeten *Deputaten* in engeren zin.

Gebeeldhouwde figuren.

Nog altoos zijn er enkelen, die achten dat het Tweede gebod een engelenfiguur of de figuur van den harpenaar op een orgel uit onze kerken bannen moet.

Hierin vergissen deze broederen zich.

Dit blijkt uit wat in den Tabernakel, en

zoo ook in de Tempel, door God zelven geboden was.

Daaronder toch behoorde allerlei beeld, van dingen „die boven de aarde, op de aarde en onder de aarde zijn." Beelden van cherubijnen, beelden van runderen, beelden van bloemen en ranken en zooveel meer.

Dit alles nu zou geheel ongeoorloofd zijn geweest, indien het Tweede gebod zóó ware te verstaan en op te vatten geweest, dat in de plaatse der samenkomst geen enkele afbeelding van eenig creatuur mocht gezien worden, want het Tweede gebod zegt uitdrukkelijk: „Gij zult u geen gesneden beeld maken noch eenige gelijkenis, van hetgeen dat boven in den hemel is, noch van hetgeen onder op de aarde is."

Nu waren intusschen de cherubijnen een beeld, een gelijkenis van iets dat in den hemel was, de runderen en bloemen en granaatapelen waren een beeld en een gelijkenis van iets dat onder op de aarde was, en nochtans was het geboden dat deze in den tempel alzoo zijn moesten.

Hieruit blijkt dus, dat wie zóó het Tweede gebod uitlegt, het anders uitlegt dan *God zelf*, en het alzoo valschelijk uitlegt.

Het Tweede gebod is één in zijn twee deelen. Ge moogt geen beeld of gelijkenis van eenig creatuur maken, *om het te aanbidden en er u voor neder te buigen.*

Maar het Tweede gebod verbiedt volstrekt niet, dat ge van allerlei creatuur in den hemel en op aarde, een beeld of gelijkenis maken of hebben zult.

Dit laatste gevoelen is niet het gevoelen van de Heilige Schrift, en dus ook niet van onze Gereformeerde vaderen, die aan den kansel en op het orgel en op de vensterglazen allerlei beeld en gelijkenis lieten of aanbrachten. Wat ze weerden en banden was uitsluitend al zulk beeld, dat verleidde tot beeldenvereering.

Maar dit gevoelen is het wangevoelen van de Mahomedanen of Turken, die het Tweede gebod in dien letterlijken zin opvattend, noch op de wanden, noch als ornament, noch in hun dienst iets ook maar toelaten, dat lijkt op eenig creatuur.

Ze hebben daarom toch wel ornament, maar louter wat men noemt lineaar-ornament, dat is sierfiguren uit lijnen bestaande.

Althans over dit punt kan alzoo onder ons geen geschil rijzen, of heeft men ooit gemerkt, dat er ook maar iemand was, die omdat er een figuur van een engel of van den harpenaar op het orgel was aangebracht, daarom die figuur ging vereeren?

Immers neen!

Onze Eeredienst.

XXIII.

We komen nu tot de *„vergaderplaatsen"*. Een woord waarop we nadruk leggen, omdat juist dit woord het karakter uitdrukt, dat deze kerkgebouwen dragen moeten.

„Vergaderplaatsen", niet „heiligdommen."

Het verschil tusschen beide springt in het oog.

Op Sion stond niet een vergaderplaats, maar een „heiligdom", een „tempel". Er was op Sion een Heiligheid, er was de Arke des Verbonds, en boven deze Arke de tegenwoordigheid des Heeren HEEREN, tusschen de Cherubijnen. Bij dit Heilige werd het offer bediend. Voor deze bediening van de offerande was een korps priesters ingesteld, onder de leiding van den hoogepriester. En het volk stond van verre in den Voorhof, om deze bediening in het Heilige aan te zien, en er zich met zijn gewaarwordingen en gevoelens mee te vereenzelvigen.

Voor ons nu is er ook een „heiligdom", maar dat heiligdom is niet meer op aarde. Christus voer ten hemel op en is door het voorhangsel ingegaan in een beteren tabernakel, die niet met menschenhand gemaakt is. In dat heiligdom bedient Christus het altaar. En alle geloovigen op aarde staan in den voorhof hier beneden, ziende op wat daar boven geschiedt, en met hun gewaarwordingen en gevoelens zich met de bediening van het heilige daarboven in den hemel vereenzelvigende.

De zaak in Oud en Nieuw Testament blijft dus één. Beide malen een heiligdom, beide malen een priester die het Heilige bedient, beide malen een offerande die wordt opgedragen, en beide malen de geloovigen die het aanschouwen, gelooven, en er zalig in zijn. Alleen maar met dit verschil, dat in het Oude Testament het Heilige op Sion stond, en dat het nu verplaatst is in den hemel, zoodat we op aarde niets hebben dan een voorhof en in dien voorhof als geloovigen saamkomen, om te aanbidden, om in aanbidding te aanschouwen, en in die aanschouwing geestelijke vreugde en vertroosting te genieten.

Wilde men dan ook aan onze kerkgebouwen een naam geven, die met het offer saamhangt, dan moesten we onze kerken noemen: *Voorhoven*, en het is geen geringe fout, dat men dit denkbeeld van „voorhoven onzes Gods" zoo jammerlijk heeft laten varen.

Doch eer we nader daarop ingaan, moet geconstateerd, dat al spoedig in de Christelijke kerk op aarde dit zich stellen voor het heiligdom dat in den hemel is, werd losgelaten, en dat men gepoogd heeft ook onder het Nieuwe Testament een heiligdom op aarde te hebben. Niet enkel een voorhof, maar een heiligdom in eigenlijken zin.

Bij dat *heiligdom* op aarde, hoorde dan ook een *altaar* op aarde, een *offerande* op aarde, en een *priester* op aarde. Het één is zonder het andere onbestaanbaar. En zoo zien we dan ook in den loop der eeuwen in de Christelijke kerkgebouwen het altaar terugkeeren, vóór dat altaar de onbloedige offerande van de Mis uitdenken, en den Dienaar des Woords optreden als priester om deze onbloedige offerande te bedienen.

Dit alles hing saam. En indien men eenmaal het denkbeeld prijsgeeft, dat ons Heiligdom, ons Altaar, onze Offerande en onze Hoogepriester alsnu in den hemel is, en men poogt op aarde, hier beneden, dit alles te bestendigen, dan moet men met onverbiddelijke noodzakelijkheid tot de leer en de praktijk komen van wat men noemt de Roomsche kerk, naar wat, toen de Reformatie opkwam, de leer en de praktijk was van geheel de Christelijke kerk in heel West-Europa en zoo ook in ons land.

Dit punt verlieze men dus nooit uit het oog. Op dit punt gaan de twee lijnen uit elkaar. Is er ook onder het Nieuwe Testament op *aarde* een heiligdom, een altaar, een offerande en een priesterschap, dan moet ge de Roomsche leer en praktijk volgen. Belijdt ge daarentegen, dat onder het Nieuwe Testament het heiligdom, het altaar, de offerande en het priesterschap *alleen* in den hemel is, dan volgt ge Calvijn.

Calvijn noemen we hier met name, omdat hij alleen de lijn zuiver en consequent doortrok. De Episcopale kerk van Engeland is een inconsequente, halfslachtige nabootsing van Rome. Zij wil ook een heiligdom op aarde, en wil een altaar, en ook een priesterschap, maar zonder de offerande, wat niet aangaat. En ook de Luthersche kerk heeft, al is het op zekeren afstand, dezelfde idee bijgehouden door haar altaar en haar *ecclesia docens*, maar evenzoo halfslachtig en inconsequent.

Consequent zijn slechts twee manieren van doen. *Of* geen heiligdom op aarde, maar dan ook geen priester, geen altaar, geen offerande, en dat alles alleen in den hemel. *Of* niet alleen in den hemel, maar ook op aarde een heiligdom, mits dan ook met altaar, offerande en priester. Het eerste nu wil de Calvinist, het laatste wil de Roomsche. En daarom vertegenwoordigen én de Calvinisten én de Roomschen elk een zuiver, en absoluut standpunt. Wat daar tusschen ligt is half werk, een hinken op twee gedachten.

Edoch, en hierop moet nu alle aandacht gevestigd, er zijn er in de Gereformeerde kerken ook velen, die de Gereformeerde belijdenis op dat stuk niet verstaan, niet begrijpen en die verloochenen.

Zij gevoelen geen behoefte noch aan een heiligdom, noch aan een altaar, noch aan een offerande, noch aan een hoogepriester, en hebben er dientengevolge geen het minste besef van, dat ze in de vergadering der geloovigen altoos in den *voorhof* van het heiligdom in den hemel staan, en alleen als zoodanig vergaderen mogen.

Dit nu is irrilegieus, in strijd met alle beginsel van religie, ingaande tegen heel de leer van Oud en Nieuw Testament, en staat niet *boven*, maar *beneden* het Roomsche standpunt.

Rome zegt: Een heiligdom, een altaar, een offerande, een priester *in den hemel en op aarde*. De Gereformeerde belijdt: Een heiligdom, een altaar, een offerande, een priester alleen *in den hemel, en niet op aarde*. Zij daarentegen zeggen feitelijk: Geen heiligdom, geen altaar, geen offerande, en geen priester, *zoomin in den hemel als op aarde*.

Deze nu houden een meeting, een saamkomst, een lezing, een conferentie, of hoe men het noemen wil. Er komen eenige menschen saam, en nu is er een die spreekt, en de anderen komen hooren wat hij te zeggen heeft. Hij spreekt dan ook de vergaderden uitsluitend aan als: „Mijne hoorders." En sommigen drijven dat zoover, dat ze pas ter kerke komen tegen dat de preek begint, en soms opstaan en het gebouw verlaten, zoodra de preek uit is. Om de preek en daarom alleen is het hun te doen. Gebed en zang komt er wel bij, maar dat is bijzaak. Hoofdzaak is en blijft de redevoering of toespraak. Het andere is de franje aan het kleed, die men desnoods missen kan.

Bij hen geen sprake dan ook van een saamhang met het heiligdom daarboven. Aan een voorhof denken ze niet. Van wat Christus in het heiligdom daar boven doet, zien ze niets. Alles staat apart. Ze houden een saamkomst, ze hooren een rede aan, en daarmeé loopt de dusgenaamde *godsdienstoefening* af.

Twee Hospitalen.

In verband met de voorloopige regeling van het Hospitaal te Djocja, die we een vorig maal afdrukten, deed het ons genoegen, uit een schrijven van Ds. Adriaanse te zien, dat feitelijk ook zijn advies met het gronddenkbeeld van deze regeling overeenstemt.

Hij toch schreef aan de Deputaten van den Medischen dienst:

„Door dezen wensch ik U een antwoord te geven, op uw vriendelijk verzoek om advies, in uw brief d.d. 23 Jan. l.l. mij gedaan. Op grond van uw woorden: „advies in zake de plaats van vestiging van de Med. dienst" beschouwd in verband met uw verdere toelichting, kan ik mij niet anders voorstellen dan dat gij bedoeldet, dat ik mij vóór het geven van advies zou indenken, hoe de Med. dienst in het „Rapport in zake de Zending" wordt beschreven; in welk verband zij daar wordt gezet met de andere dienaren; en hoe in de voorstelling van wat het Zendingswerk „moetworden" wordt voorgesteld, dat in de hoofdplaats het hospitaal moet zijn met een georganiseerde ziekenverpleging over het geheele terrein, waarop de Zending zal worden geconcentreerd. Nu kon ik tot op heden niet anders zien, dan dat de beslissing over de plaats van vestiging van de Med. dienst *in zich sluit* een beslissing over het terrein, waarop de Zending na den overgangstijd zal worden geconcentreerd. Ik kan mij toch niet voorstellen, dat de broeders in Holland *nu* in een of andere plaats een hospitaal zullen laten bouwen voor een 20 of 30.000 gulden, *zonder* zich de vraag te stellen of dat hospitaal over eenige jaren wel is gelegen in het dan gekozen stuk van ons tegenwoordig arbeidsveld, waarop de arbeid zal worden geconcentreerd. Immers in de „voorstelling van wat het Zendingswerk moet worden" wordt het zóó voorgesteld, dat het hospitaal moet komen in de hoofdplaats van het terrein, waarop de arbeid zal worden geconcentreerd. Daar wordt ook voorgesteld, dat dit hospitaal niet op zich zelf zal staan, los van de overige ziekenverpleging, maar het middelpunt zal wezen van een georganiseerde ziekenverpleging over het geheele Zendingsterrein, dat dan ter bearbeiding is gekozen. Ik acht het daarom noodzakelijk om bij de keuze van de plaats van vestiging van de Med. dienst dit in het oog te houden, opdat niet later óf een *f* 30.000 is weggeworpen of onze Zending *moet* geconcentreerd worden op een stuk van ons tegenwoordig arbeidsveld, dat ter bereiking van het doel der Zending niet zoo gewenscht is als andere stukken, maar dat nu eenmaal *moet* genomen worden, omdat het hospitaal er al staat. Ik ga dus bij het geven van mijn advies aan U uit van de gedachte, dat de keuze van de plaats van vestiging van de Med. dienst in zich sluit een keuze van het terrein, waarop de Zending zal geconcentreerd worden. Ik ga echter niet alleen van *die* gedachte uit, maar, rekenende met het feit, dat op de Synode van Middelburg, blijkens de Acta blz. 79—89, is uitgesproken, dat die concentreering volstrekt niet in zich sluit een prijsgeven van het verkregene, ook door de overname van het arbeidsveld der Ned. Geref. Zendingver., ga ik van de gedachte uit, dat bij de keuze van het stuk, waarop de Zending zal geconcentreerd worden, *allereerst* dient gerekend te worden met de verplichting, die er *krachtens die overname op de Geref. Kerken rust*. En die verplichting is niet gering te achten. Uit het rapport toch van de deputaten Lion Cachet, Jansz en Keuchenius; uit de afzonderlijke stukken van de hand van eerstgenoemde daarbijgevoegd; alsook uit de notulen der vergadering van genoemde deputaten met de zendelingen Horstman, Zuidema en wijlen Wilhelm, alles ingediend op de Synode van Amsterdam, alsmede uit het boek *„Een Jaar op Reis,"* aangeboden aan de Synode van Middelburg, blijkt overtuigend dat, naar het eenparig gevoelen van deputaten en zendelingen, de toestand van de bestaande „Gemeenten" of groepen van gedoopte Javanen en hun kroost in het jaar 1891 allertreurigst was. Dat nu die schriklijk treurige toestand sinds '91 nog niets *verbeterd* is, maar het zeker, zoo mogelijk, nog erger is geworden behoef ik U zeker niet aan te toonen. Een voldongen feit is het, dunkt mij, *dat de Geref. Kerken dien toestand hebben aanvaard door de overname die geschied is, nadat de toestand en de schuld van de Zending daaraan haar in bovengenoemde stukken is bekend gemaakt.* Indien nu de Geref. Kerken, na op de Synode van '96 nadrukkelijk te hebben uitgesproken, dat de voorgestelde concentreering van den arbeid volstrekt niet in zich sloot prijsgeven van het verkregene door de overname, zich niet *allereerst* aan dien schrikkelijken toestand laten gelegen liggen, door naar vermogen die groepen gedoopte Javanen en hun kroost onder degelijke bearbeiding te nemen, zullen zij zich naar mijne vaste overtuiging *schandelijk bezondigen tegenover God en menschen.* Er zou mijns inziens geen zegen *kunnen* verwacht worden op nieuwen Zendingsarbeid, indien niet naar vermogen wordt goed gemaakt wat bedorven is, door *daar* allereerst krachtig te gaan arbeiden, waar nu sinds 30 jaren een evangelie is verkondigd (ik bedoel in Zuid-Bagelen), mee onder de vlag van Geref. Zending, *wat eigenlijk geen Evangelie kan genoemd worden.* Ik gevoel iets van de ontzettende schuld der Zending aan den allertreurigsten toestand van die duizende gedoopte Javanen en hun kroost, die Christenen *heeten*, maar het niet *zijn* en *die zoo met een ingebeelden hemel ter helle varen*, omdat zij geen kennis van het Evangelie der zaligheid hebben.

Het bloed dier arme dwalende zielen zal ook van de hand der Geref. Kerken geëischt worden, als zij nu na de overname, zich niet opmaken om naar haar vermogen, nu toch eindelijk eens het Evangelie te laten prediken, vooral in Zuid-Bagelen, waar sinds meer dan 30 jaar wel iets, maar ach zoo weinig van het Evangelie is verbreid en dat weinige nu dreigt verstikt te worden onder de dwalingen. Daar in Zuid-Bagelen staan de *meeste* deuren open en zijn ze het *langst* open in vergelijking met de andere Residentieën (en ditzelfde geldt na Bagelen het eerst van Djocjakarta in vergelijking met de overige Residentieën) dus daar moeten de kerken nu ook haar Dienaren het eerst laten ingaan. Doen de kerken dat *niet* dan worden zij m.i. ontrouw aan de bij de overname gemaakte afspraak en hoe zou er dan zegen kunnen rusten op den nieuwen Zendings-arbeid? Daarom broeders: Als mij de vraag gesteld wordt: „waar moet naar de nu aangenomen beginselen de Zending der Geref. Kerken gedreven worden, opdat het voorgestelde doel door haar bereikt worde, en zij zich van de op haar genomen verplichting bij de overname naar vermogen kwijte?" zou ik het volgende antwoord geven: Kiest zulk een stuk van het tegenwoordig arbeidsveld, dat de krachten der Geref. Kerken niet te boven gaat, waarin de streek, die het langst onder eenige bearbeiding geweest is, begrepen is, waarin de meeste bestaande gemeenten, dicht bij elkander gegroepeerd zijn, waarin het centrum van het Sadrachianisme n.l. Karangjasa ligt, en de meeste kracht oefent, waarin de beste verkeermiddelen zijn, waarin de bevolking het dichtst is, zoodat de meest mogelijke menschen onder bereik vallen, waarin het hart van Java klopt, waarin de oorspronkelijke religie nog het zuiverst bewaard is en de meeste aanhangers vindt, waarin de Islam met zekere veerkracht optreedt en van waaruit het gemakkelijkst de bestaande gemeenten in het overige deel van het tegenwoordige arbeidsveld te bereiken zijn, om, zoolang geen andere Zendingen zich daar vestigen, ze wat te verzorgen.

Zulk een stuk acht ik dat gevonden wordt in Z.-Bagelen, en het daaraan grenzende Z.-Djocjakarta tot aan de hoofdstad en de strook in het noorden van Djocjakarta die wordt doorgesneden door den grooten weg van Djocja naar Magelang. Op de kaarten van beide Residentieën is te zien, dat die streek juist de dichtst bevolkte vlakte omvat, het overige bergachtige gedeelte uitsluitend. In die streek is meer dan de helft der bestaande „gemeenten" gelegen, het is geheel doorsneden door een spoorlijn (de stoomtram van Djocja naar Magelang is weldra gereed en loopt langs den grooten weg van Djocja naar Magelang). Daarin is ook Karangjasa (door tal van gemeenten omgeven) gelegen, 't centrum, waar tot op den huidigen dag drie of vier maal per jaar van 300 tot 500 afgevaardigden uit geheel Midden-Java bijeenkomen om elkaar te sterken in hun pseudo-Christendom. In dat deel van Bagelen treedt blijkens het groot aantal Mohammedaansche godsdienstscholen, met duizende leerlingen en het groot aantal hadji's en het aantal lieden, die jaarlijks naar Mekka trekken om hadji te worden (men zie voor de opgave hiervan de koloniale verslagen) de Islam ongetwijfeld met zekere veerkracht op. Immers in dat gedeelte van Bagelen zijn vier Pangoeloes gevestigd en achttien Naibs (onder pangeloes) en honderden kaums of modins, want zooveel desa's als er zijn, zooveel van die Mohammedaansche dorpsgeestelijken zijn er ook. Daarenboven bevinden zich in dat deel van Bagelen, behalve Gouvernementsmisdjids's, verscheidene misdjids hier en daar in de dessa's, wat een soort van vrije misdjids zijn, uit eigen middelen gebouwd, en waaraan geen Pangoeloe of Naib door het Gouvernement gesalarieerd dienst doet, maar een of andere hadji toch de eerste viool speelt en zoodoende vormen die vrije misdjids ook zoovele centra's voor Islamitische propaganda. Waar nog bij komt dat er in die streek van Bagelen weinig desa's zullen zijn, waarin niet één of meer (soms zelfs een vrij groot getal) santri's wonen. Dat zijn lieden die op de bovengenoemde godsdienstscholen geweest zijn en die de Mohammedaansche gebeden vijfmaal daags doen, die zichzelve daarom als rein beschouwen in onderscheiding van het andere desavolk, dat niet die gebeden doet. Die lieden leven meest op kosten van de bevolking evenals de hadji's, zij komen bij de begrafenissen, geboortefeesten en tal van dergelijke gelegenheden, bij de lieden uit den Koran lezen en gebeden doen tegen betaling, moeten een lekker maal hebben en een goeden voorraad eten mee naar huis. Het door mij aangegeven deel van Djocjakarta behoort tot de centrale en invloedrijke gedeelten van Midden-Java, het sluit de Residentie van den Sultan in, met haar groote bevolking en talrijke Javaansche adel, die uitgebreide relatien over heel Midden-Java heeft.

In die hoofdstad en ook daarbuiten zijn tal van gocroes en doekoens, die nog het Javanisme, de oorspronkelijk religie aanhangen en verbreiden. Zoolang de losgelaten deelen van ons tegenwoordig arbeidsveld nog niet door andere Zendelingen bezet zijn, kon van uit Bagelen wat gezorgd worden voor de gemeenten in Banjoemas en Tegal en van uit Djocjakarta voor de gemeenten in Kedoe en Pekalongan.

Kiezen nu de Kerken op de Synode van Groningen dat stuk van het tegenwoordige arbeidsveld om dat successievelijk te bezetten, zich aansluitende aan het nu bestaande te Poerworedjo, dan is het niet geraden om allereerst in Djocja een hospitaal te bouwen, maar ligt het voor de hand dit in Zuid-Bagelen te doen, hetzij in Poerworedjo, hetzij in Koetoardjo. Temeer wijl het toch niet mogelijk zal zijn om de geheele ziekenverpleging over dat geheele stuk te organiseeren in verband met één hospitaal, als dat gelegen is aan het eind van het arbeidsveld in de stad Djocja. Ik zou daarom adviseeren om op dat terrein twee hospitalen in te richten, een in Zuid-Bagelen en een in Djocjakarta, en dan om die twee hospitalen als centra de twee ziekenverplegingen te organiseeren, respectievelijk voor de twee helften van dat arbeidsveld en aangezien de stad Djocja dan mettertijd zeker een centrum zal worden, zooals dat in de „Voorstelling" in het rapport in zake de Zending wordt voorgesteld, alsook wijl die stad zeer volkrijk is zal daar dan het grootste hospitaal moeten komen, ook met het oog op een mettertijd zeker onmisbare opleidingschool voor Javaansche Christendokters".

Ook Ds. Adriaanse bepleit alzoo het denkbeeld van *twee* hospitalen, één te Djocja, en één in Bagelen, en de belangrijkheid van Djocja wordt ten volle door hem erkend.

Verschil kan dus alleen rijzen over de vraag, waar het *eerste* hospitaal zou komen, en zoo de kerken zelve uit de Zendingskas dit eerste hospitaal bekostigen moeten, zou er allicht veel voor te zeggen zijn geweest, om eerst in Bagelen te beginnen, wijl in Bagelen onze meeste kracht zit.

Nu daarentegen het eerste hospitaal niet uit de Zendingskas gebouwd wordt, maar onverwachte gaven van particuliere zijde hiertoe in staat stelden, lag het voor de hand, dat men Bagelen openliet om er het hospitaal te bouwen, dat straks de kerken zelve zullen zetten; en dat men nu begon met Djocja.

We hopen nu maar dat de Medische Deputaten er in slagen zullen, om op goede en sekure manier een contract van erfpacht met den sultan van Djocja te sluiten, waarin duidelijk gestipuleerd wordt, dat we het recht hebben om op het terrein van het hospitaal ook een kerk te bouwen, en er den Dienst des Woords te vestigen.

Dat contract behoort uiteraard door een Indisch rechtsgeleerde in stipten en juisten vorm te worden opgemaakt, overmits er veel aan hangt, dat alle eisch van het Indisch recht erin in acht worde genomen.

Maar hiervan worde dan ook onverwijld werk gemaakt, en inmiddels mogen de broeders en zusters, die voor de Zending een warm hart hebben, en van God middelen ontvingen, uitkomen met de offerande, om de ontbrekende som voor het eerste hospitaal vol te maken.

Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Van N. N. te Putten *f* 5.

Ontvangen door Ds. H. W. VAN LOON, van 15 November 1888 tot 15 Maart 1889: Door br. Sweers, van Mej. R. *f* 5 en Mej. G. J. *f* 1; uit het busje van Mej. Harlaar *f* 4, idem *f* 2.50; van L. G. W. *f* 5; Th. J. 1; H. A. H. *f* 5; S. v. d. H. *f* 2.50; Schn. *f* 2; door b. b. diakenen te Amsterdam, van N. M. L. *f* 10, idem *f* 2.50, idem 10.25, idem van L. R. *f* 10; door het college van collectanten te Amsterdam *f* 10; van N. N. *f* 15; Mej. J. te Z. *f* 2.50; D. te M. *f* 3; Dr. H. te Z. *f* 3.50, iemand te H. *f* 10 door de Financieele Commissie des Kerkeraads te Amsterdam, van W. d. L. *f* 10; uit de schoolcollecte te Amsterdam *f* 5; uit het busje van br. Sweers *f* 5; door Ds. B. van Schelven, van W. J. C. *f* 5; van K. v. B. te N. *f* 2.50; van den zusterkrans „Martha" te Amsterdam *f* 2.50; van P. 41 te Baarn *f* 5.

Uit de Pers.

Voor ditmaal een uittreksel uit een preek van Talmage over Psalm 68 : 11.

We lezen daar:

De zonde is de *hardvochtigste van alle werkmeesters.* Erger dan Pharao, houdt zij ons voordurend aan 't slaven en sloven, — slaven en sloven in een allervernederendsten dienst; maar naar verloop van eenigen tijd komt Jezus, en zegt Hij: *»Laat Mijn volk trekken!"* en dan gaan wij van tusschen de steenovens der zonde in de heerlijke vrijheid des Evangelies over; wij trekken de reine kleederen eener Christelijke belijdenis aan, en wanneer wij eindelijk en ten laatste opstijgen naar het warme nest, dat God voor ons in den hemel heeft toebereid, dan zullen wij daar sierlijker aankomen dan een duif, welker vleugelen bedekt zijn met zilver, en welker verderen met geluwen goud.

En nu ga ik iets prediken, dat sommigen uwer niet gelooven, en dat is: *dat het prachtigste zieraad in den godsdienst van Jezus Christus bestaat.* Er zijn een groote menigte menschen, die den godsdienst voor heel iets anders aanzien, dan hij in werkelijkheid is. De reden waarom de menschen den Bijbel veroordeelen, is hierin gelegen, dat zij den Bijbel niet verstaan. — zij hebben hem niet behoorlijk onderzocht. Dr. Johnson zeide, dat de ongeloovige wijsgeer David Hume aan een predikant in het kerspel Durham verklaarde, dat hij het Nieuwe Testament nog nooit nauwkeurig onderzocht had, en er toch zijn gansche leven tegen had gestreden. Walley, de sterrenkundige, gaf zijn ongeloof en twijfelzucht aan Sir Isaac Newton te kennen, en Sir Isaac Newton zeide: »Welnu, mijnheer, ik heb de zaak bestudeerd, en dat hebt gij niet gedaan; en ik schaam mij er over, dat gij, die een wijsgeer beweert te zijn, kunt goedvinden iets te veroordeelen, dat gij nooit bestudeerd hebt." En zoo verwerpen de menschen den godsdienst van Jezus Christus, omdat zij dien in werkelijkheid nooit of nimmer bestudeerd hebben. Zij denken dat het iets minder verkieselijks is, iets waaraan zij toch niets zouden hebben, iets huichelachtigs, iets Farizeeuwsch, iets terugstootends, terwijl het in waarheid zóó vroolijk en zóó schoon is, dat gij het kunt vergelijken met een roodborstje, dat gij het kunt vergelijken met een duif, welker vleugelen bedekt zijn met zilver en welker verderen met geluwen goud.

Maar hoe gaat het, wanneer een jonkman een Christen wordt? In al de Vereenigingen waarvan hij lid is, en in al de handelskringen waar hij bekend is, worden de hoofden bij elkaar gestoken. Men roept: »Wat is dat zonde en jammer, dat een jonkman die zulke prachtige vooruitzichten had, door die Christenen zóó bedorven moest worden, dat hij al zijne wereldsche vooruitzichten prijs geeft voor iets, dat voor het oogenblik geen bijzondere waarde heeft!" Hier is een jonge vrouw, die een Christin wordt; hare stem, haar gelaat en hare manieren worden in alle gezellige kringen bewonderd. En nu gaat door heel de voorname wereld het gefluister: »Wat is het toch zonde en jammer, dat zulk een schitterend licht uitgedoofd moest worden; dat zulk een bevallige gang kreupel moest worden; dat zulke wereldsche vooruitzichten moesten worden vernietigd!" — Ach mijne vrienden, het kan bewezen worden, dat de wegen van den godsdienst wegen zijn van liefelijkheid, en dat al zijne paden vrede zijn; en dat de godsdienst, wel verre van donker en naargeestig en tranenrijk en terugstootend te zijn, iets opgeruimds en iets schoons is, sierlijker dan een duif, welker vleugelen bedekt zijn met zilver en welker vederen met geluwen goud.

Zie, in de eerste plaats, wat de godsdienst wil doen voor eens menschen hart. Ik vraag *niet*, hoe blijmoedig iemand van nature kan geweest zijn vóór zijne bekeering; maar *de bekeering verheft hem tot een hooger peil van blijmoedigheid.* Ik zeg niet, dat hij zooveel luider zal lachen; ik zeg slechts, dat hij afstand zal doen van eenige soorten van vroolijkheid, waaraan hij zich vroeger overgaf; maar er komt een grenzelooze tevredenheid over zijne ziel. Een jonkman die geen Christen is, moet zijne opgeruimdheid aan zijn wereldsch succes ontleenen. Nu is hij voorspoedig, nu heeft hij een hoog salaris, nu bezit hij een sierlijke kleeding, nu heeft hij aangename vrienden, nu beschikt hij over meer geld, dan hij kan besteden; alles gaat vroolijk en wel met hem. Maar de nood komt, — er zijn vele jongelieden in dit bedehuis deze ure, die op grond van hun eigen ervaring kunnen getuigen, dat jongelieden somtijds in nood en ellende komen, — zijne vrienden zijn verdwenen, zijn salaris is verdwenen, zijne gezondheid is verdwenen, hij daalt al lager en lager. Hij wordt somber, norsch, twistziek, menschenschuw; hij smaalt op de wereld, hij smaalt op de maatschappij, hij smaalt op de Kerk, hij smaalt op alles, en neemt misschien haastig zijn toevlucht tot den beker der bedwelming, om zijn verdriet te verdrinken; maar inplaats van zijn verdriet te verdrinken, verdrinkt hij zijn lichaam en verdrinkt hij zijne ziel.

Maar hier is een Christelijk jonkman. Hij wordt door zorg en verdriet overvallen. Laat hij den moed zakken? Neen! Hij neemt zijne toevlucht tot de hulpbronnen des hemels. Hij zegt: »God is mijn Vader. Uit al deze rampen zal ik voordeel putten voor mijne ziel. Al de beloften zijn voor mij. Jezus is voor mij, de Christelijke gemeenschap is voor mij, de hemel is voor mij. Wat schaadt het, al is mijne kleeding verscheten? Christus geeft mij het kleed der gerechtigheid! Wat schaadt het, al is mijn geld verdwenen? Ik heb een eigendomsrecht op het gansche heelal in de belofte: *»Alles is het uwe."* Wat schaadt het, of mijne wereldsche vrienden mij in den steek hebben gelaten? Dienende engelen zijn mijne lijfwacht. Wat schaadt het, al is mijn loon gering en mijn brood karig? Ik zit aan 's Konings feestmaal."

O, welk een armelijke, ondiepe stroom is het wereldsch genot, vergeleken met de diepe, breede, overvloeiende rivier van Gods vrede, die midden door het hart des Christens vloeit! Somtijds zijt gij uitgegaan naar het met een ijzeren hek afgezette strand der zee, wanneer er een storm op den oceaan had gewoed; en dan hebt gij het witte schuim der golven tot aan uwe voeten zien spoelen. Zij deden u niet de minste of geringste schade. Terwijl gij daar stondt, dacht gij aan dat hoofdstuk, geschreven door den Psalmist; en misschien zeidet gij het in stilte op, terwijl de storm u een aanschouwelijke voorstelling gaf van de Schriftplaats: *»God is ons een toevlucht en sterkte; Hij is krachtiglijk bevonden eene hulpe in benauwdheden. Daarom zullen wij niet vreezen, al veranderde de aarde hare plaats; en al werden de bergen verzet in het hart van de zeën: laat hare wateren bruisen, laat ze bevreesd worden; laat de bergen daveren door derzelver verheffing! Sela."* O, hoe onafhankelijk maakt de godsdienst van Jezus den mensch van wereldsch succes en wereldsche omstandigheden! Nelson zeide in den nacht vóór zijn laatsten veldslag: »Morgen zal ik mij of een adellijken titel veroveren, of een graf in de Abdij van Westminster." En het maakt niet veel verschil voor den Christen, of hij rijst of daalt in wereldsche zaken; hij heeft in ieder geval een eeuwigen naam. Alle andere vederen mogen in den storm uitgerukt worden; maar die ziel, die versierd is met de Christelijke genade, is schooner dan de duif, welker vleugelen bedekt zijn met zilver en welker vederen met geluwen goud.

Men ziet, diep gaat het niet. In Amerika behaagt wat klaar in de oppervlakte speelt.

En toch ligt er in dezen toon iets dat boeit, omdat het niet abstract is, omdat het in het leven indaalt.

Dit is de lichtzijde van deze prediking, die uitstekend werkt, mits men zorgvuldig haar schaduwzijde mijde.

Officieele Berichten.

(Met verkorting uit het Kerkblad van 18 Maart '98.)

Kort Verslag van de Vergadering der Classe Deventer, 2 Februari 1898.

In Deventer A wordt in den kerkeraad ernstig over de ineensmelting gesproken.

Deventer B wil alle pogingen in den onderlijken weg in het werk stellen om de ineensmelting te bevorderen.

Enschedé A zegt: De concept-acte was klaar, maar er zijn bezwaren tegen, en nu arbeidt de kerkeraad om die bezwaren weg te nemen.

Enschedé B: Het besluit der ineensmelting